

Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület időszaki kiadványa
II. évfolyam 1998/19. szám

1998. szeptember

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén du. 17 órakor - hívtatán és hívtatlanul - mindenkit szeretettel vár klubdelutánjaira a Budapest V. Semmelweis u. 1-3. I. emeleti zeneterembe.

Naptár - szeptember

Most nem az örmény, hanem a görög naptár szerint tennénk megemlékezést Világosító Szent Gergelyről, akit a bizánci egyház vértanúként tisztel, bár nem halt vértanúhalált, de viszontagságos életével kiérdemelte ezt a tiszteletet.

Szeptember 30-án így énekelnek a görög szertartású zsolozsmákon:

A nagyhírű pásztort mint az igazság bajnokát,

hívek, ma mindnyájan istenes énekekben örvendezve magasztaljuk,

Gergelyt, a pásztort és tanítót, a diadalmas világító fáklyát.

Mert ő imádkozik Krisztushoz, hogy lelkünket üdvözítse.

Íme, Gergely mint fáklya, messzire világít, túl az örmény egyházon.

Dr. Sasvári László

Czetz János (gazdag) életének eseményei

II. rész

1860 júniusában megérkeztek Dél-Amerikába. Feleségének jónevű és nagyszámú rokonsága szeretettel fogadta Argentínában. Kezdeményezték az argentin hadseregbe való felvételét, de úgy elhúzódtott, hogy nem várta meg.

1862-ben irányítója lett a hatalmas ország kataszteri felmérésének és térképezésének. Életében először - és utoljára - jól keresett.

1864. Súlyosan megbetegedett, nem folytathatta a földmérést. Ekkor már küszöbön állt a háború Argentína és Paraguay között. Rábízták a hadsereg megszervezését és kiképzését, de a frontra nem kellett kimennie. Az általa készített térképeket használták a háború alatt.

1867. Magyarország és Ausztria között létrejött a kiegyezés. Ekkor komolyan foglalkozott a hazatérés gondolatával. De végül, felesége és gyermekei miatt, nem vállalkozott a bizonytalan útra.

Elkészítette a SANTA FE - ESPERANZO - SAN GERONIMO közötti vasútvonal terveit, majd távíró vonalat épített ki ROSARIO - SANTA FE PARANA - és CONCEPCION DEL URUGUAY között.

Domingó F. Sarmiento, az új hadügyminiszter sok feladattal bízta meg. Többek között Cordoba, Santa Fe és Buenos Aires határainak kiigazításával és egy hosszú védelmi vonal kiépítésével az indián támadások ellen. A mocsaras, sivatagos ország részben végzett hősie és önfeláldozó munkájáért ő és emberei nagy elismerést kaptak az elnöktől és a hadügyminisztertől. Ő volt a nap hőse, de a fizetése a régi maradt.

1870 elején igazgatói állást ajánlottak neki az északi vasútvonalnál, de nem fogadta el, mert az új hazáját sem pénzért szolgált.

Megbízást kapott a Katonai Akadémia megszervezésére. A Pesten 1848-49-ben tervezett Hadi

Főtanoda mintájára alapította meg és éveken át, 1870-74 és 1884-96 között igazgatta. Mivel a tábornoki rangját nem kaphatta meg, ezredesként vezette az intézményt.

1874 májusában egy félreértés miatt elment Buenos Airesből és ismét, mint földmérő mérnök működött vidéken.

1875. Mint az Entre Rios tartomány térképészeti intézetének igazgatója több nyelven adott ki térképeket Argentínáról, Chiléről, Paraguayról és Uruguayról. Tanított és vizsgáztatott az akkori főváros több intézetében és a tanárképzőben. A tudományokat népszerűsítő könyvei több kiadást értek meg.

1883-ban a Buenos Aires-i nemzetközi kiállításon a Riosról szóló nagy összefoglaló munkáját aranyéremmel tüntették ki. Amikor a tartományi székhelyet áthelyezték, családjával együtt visszaköltözött Buenos Airesbe.

1884-től ismét a Katonai Akadémiát igazgatta, valamint egy hadmérnökképző főiskola szervezését is rábízták.

1893. Azt tanácsolta a kormánynak, hogy küldjenek az Andok hegységbe mérnökkari tiszteket a határvidék feltérképezésére. A bizottságba egy magyar mérnök is bekerült, bár nem volt katona. Léderer Gyula 1863-ban született Budapesten. 1888-ban érkezett Argentínába és Czetz egyik lányát vette feleségül. Tehetséges geodéta volt, de mint csillagász is hírnevet szerzett magának és a Buenos Aires-i egyetemen is tanított. Két gyermek maradt utána: Osvaldo Léderer és Celia Léderer. Mindkettőjüknek 3-3 gyermeke volt.

Czetz másik leánya: Krisztina. A fia: Dr. Czetz Leon ügyvédként dolgozott.

1896-ban mint ezredes vonult nyugalomba, mert csak argentin születésű állampolgár lehetett tábornok. Itthon a milleneumot ünnepelte az ország. A frissen épült palotákat, házakat, a Feszty-körképet csak képekről ismerhette meg. Szeretett volna hazajönni, de az egészségi állapota már nem engedte meg. Honvágygal teli, fájdalmas hangú levelet írt barátjának, 1896. március 15-én. Beszámolt a hontalanság első éveiről, argentinai pályafutásáról, az eltelt évekről.

Czetz János levele egy volt szabadságharcos fegyvertársának - nem tudni, kinek -, amelynek kusza betűkkel papírra vetett vázlatából vagy fogalmazványából is látni, mennyire vágyódott haza.

"Bs. As. Márczius 15.-kén 1896.

Kedves Barátom -1848 év ugyanezen napon Magyar Ország, e feledhetetlen és forró áhítattal imádott szép hazánk sorsa roppant fordulatot vett történelmi fejlődésében. Ép ezen a nap jelent meg egy buzgó hazafinak talán kissé túlzó kijelentése, hogy a magyar már önmaga kívánta belső kormányzatát intézni! Ezután következett másfél évi küzdelem - harcolás - győzelmek és végre ideiglenes megsemmisülés !"

Beszámol a hontalanság éveiről, Argentínába érkezéséről, majd így folytatja:

„Eltelt harminchat év, Magyarország visszanyerte állami szabadságát, a régi honvédek mind hazamentek, új királyi honvédség alakult s mindenki boldog lőn - csak engemet látszott mindenki elfeledni! És pedig tábornokok közt csak én nem tettem le a fegyvert, s még ma is feltalálhatják az ágyúkat, melyeket Gábor Áron, a nagy székely tüzér öntött volt Kézdy Vásárhelyt s én elásattam a Szilágy Somlyót köröző hegyekben!"

A levél alapján több újság közölt cikket Czetz Jánosról. Ezekből az ország tudomást szerzett arról, hogy Bem jobbkeze, az erdélyi hadjárat hőse még él. 1892 óta élénk levelezést folytatott honfitársaival. A Kolozsvárott megjelenő "Történelmi Lapok" szerkesztője elküldte neki a példányokat, amiért viszonzásul a szabadságharcról írt könyvéből küldött haza. Szongott Kristóf felkérte, hogy az Arméniába írjon cikkeket és ezeket le is közölte.

A magyar kormány megadta a tábornoki nyugdíját. A kolozsvári Országos Történelmi Erekllye Múzeumon keresztül évi négyezer forint kegydíjat kapott.

1899 végén elhatározta, hogy fia és leánya társaságában hazalátogat, de megomlott egészségi állapota és szemműtétei miatt mégsem valósulhatott meg a régen dédelgetett gondolat.

1902-ben, a 80. születésnapján volt tanítványai, barátai és a kint élő magyarok bankettet rendeztek tiszteletére. Ott volt az argentin vezérkar, köztük a későbbi elnök Urriburu tábornok is.

1903. A születésnap ünnepségre egy, akkor Buenos Airesben időző cigányzenekart vittek el hozzá, s a rég hallott dallamok szárnyán lelke hazaszállt Erdélybe. Czetz János életében először könnyezett.

1904. augusztus 24-én érkezett utolsó levele Kuszko Istvánhoz.

1904. szeptember 5-én rövid szenvedés után, tüdőgyulladásban halt meg. A sok vándorlás, viszontagság, hontalanság után végre hazatért.

1904. szeptember 6-án teljes katonai pompával temették el Buenos Aires-i Recoleta temetőben a Rosas-család sírboltjába. Ravatalát a magyar és az argentin kitüntetései ékesítették, a Colegio Militar de la Nacion növendékei álltak díszőrséget. A gyászmenetben Riechieri tábornok, hadügyminiszter vezetésével részt vettek Buenos Aires helyőrségének parancsnokai. Az ágyútalpra helyezett koporsót három díszszázad kísérte. A katonazenekar gyászindulókat játszott. Halotti párnája - kívánsága szerint - magyar földdel volt megtöltve. Sírba helyezésekor díszlövésekkel adták meg az utolsó tiszteletet.

1969. Az általa alapított Militar de la Nacion száz éves évfordulóján az intézet Czetz János honvéd tábornok, argentin ezredes hamvait felvette a sírból és El Palomárba szállította. Ott, az újonnan felszentelt kápolnában helyezték örök nyugalomra.

Argentínában lovasszobra áll, a katonai múzeumban részletes ismertetés található életpályájáról, a hősöknek emelt falban pedig emléktábla hirdeti nevét, érdemeit.

Budapesten a III. kerületben utcát és közt neveztek el róla. A Czetz János utca 2. sz. ház falán emléktábla van a következő felirattal:

„Czetz János 1822-1904

1848-49-ben honvéd tábornok és az erdélyi hadsereg tábornoki főnöke. Bem oldalán küzdött végig az erdélyi hadjáratot és különösen a piski győzelemben játszott kiemelkedő szerepet.

A világosi fegyverletétel után Argentínába emigrált, ahol megszervezte és éveken át igazgatta Argentína első katonai akadémiáját „

Szülőföldjén Erdélyben, Gidófalván az 1200-as években épült gótikus, erődfallal körbevett templom kertjében áll a tiszteletére emelt kopjafa. A polgármesteri épület falán márványtábla és fémről készült dombormű emlékeztet a falu szülöttjére, az 1848-as szabadságharc tábornokára.

Dr. Sasi Nagy Istvánné sz. Betegh Klarissza

Úri koldus

Ilyen is van? Sajnos különösen a Főváros szívében lévő bérházak valamikori luxus lakásaiban. Ezek a koldusok valamennyien tehetetlen, öreg emberek, főleg egyedül élő öreg nénikék. Ők nem állnak ki az utcasarokra, az aluljárók forgatagában nem nyújtják remegő, ráncos kezüket, inkább éhen halnak, pedig lenne lehetőségük az elviselhetőbb életre.

Az én kedves Erzsike néni ismerősömnek is.

A kétszoba hallos, összkomfortos lakásának ablakai, tágas erkélye a József Attila utcáról az Erzsébet térre nyílt, de legalább 20 éve már csak hajnalonként, mert az utcán - és a téren a távolsági autóbusz állomásról - olyan benzingöz árad, hogy a tér senyvedő fáiról a szívós verebek is elmenekültek.

Erzsike néni maradt. (Nem tudom, hogy a környéken hányad magával.) De milyen áron?! Az öregségi nyugdíj csak arra elég, hogy a tejet, kenyérkét, s a legszükségesebb tisztálkodási szereket megvegye.

A lakás havi rezsije négyezerhatszáz forint. De azért volt fűtés, a konyhában gázrezsó, a csillárban ragyogtak az égők, a telefont is felvette, ez év január végéig.... Amikor hiába tárcsáztam, rossz sejtelmekkel szaladtam a lakására. Dörömbölésre, nagykabátban nyitott ajtót.